

REACT STUDIO

Spațiu Urban: Terasa Terazije Urban Space: Terazije Terrace

Studio de Arhitectură ■ *Architectural Studio*: re:act Arhitecți ■ *Architects*: Dejan Milanović, Grozdana Sisović Data concursului ■ *Competition Date*: 2006-2007 Beneficiar ■ *Client*: Agenția publică de dezvoltare a teritoriului din Belgrad ■ *Belgrade land development public agency* Suprafața terenului ■ *Site area*: 11000m² Situația proiectului ■ *Project status*: în faza de discuții cu autoritățile orașului ■ *in procedure of discussion on city authorities level*.

Concurs, 2007
Premiul I

Conceptul proiectului de concurs se bazează pe trăsăturile specifice ale zonei Terasa Terazije și pe poziția sa de excepție în gridul urban – factori care o fac să fie una dintre locațiile cele mai «păzite» din Belgrad.

Panta excepțională a actualului teren dintre coama Terazije și frontul străzii Narodni este un bun exemplu și o caracteristică unică, dar și problematică pentru rezolvarea formei unui spațiu de mare calitate. Aceste date nu au fost luate ca un factor care trebuie ajustat, ci drept temă folosită la maximum ca un generator de concepte.

Relaționându-ne la localizarea specifică în matricea urbană, am ales metoda modelării prin mișcări în forță. Justificarea este dată de dorința noastră de a pune un accent special pe obiectul rezultat, cele mai importante lucruri fiind semnificația și capacitatea de a conferi claritate și caracter spațiului.

Problema integrării în contextul urban strâmt și racordării la vecinătăți, într-o relație verticală și transversală cu panta terenului, duce la o abordare care direcționează zonele pe două direcții verticale (bazate pe o schemă stratificată a spațiului care indică o modalitate simplă de încercuire a conexiunilor necesare din acel loc). Această abordare indică faptul că există o articulare de noi modalități de modelare a spațiului, care se dezvoltă într-un sistem de noi relații compoziționale.

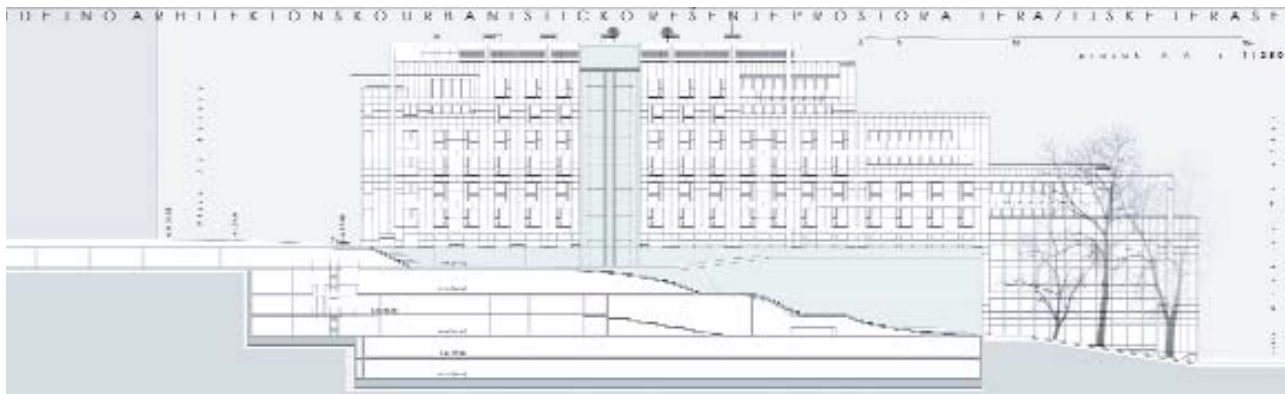
Unul dintre subiectele principale ale proiectului a fost tema integrării tuturor segmentelor definitorii ale compoziției spațiale într-un sistem de părți bine-legate între ele care, ajungând la calitatea relațiilor proporționale, dobândesc o tensiune interioară prin introducerea unei topografii dinamice a spațiului deschis între mișcările orizontale ale pavilionului și relațiile funcționale cu restul spațiului la toate nivelurile.

Ideea echipei proiectului a fost tratarea spațiului public al terasei, astfel încât să imblânzim și să transformăm direcția dominantă anterioară de răspândire, de la cea liniară la direcțiile concurente, astfel încât să primească o valoare, o integrare efectivă cu celelalte conținuturi și forța întregii expresii arhitecturale.

Rezultatul este un spațiu public dinamic cu pavilioane suplimentare care îl completează și-l fac parte a tiparului zonei. Este important să accentuăm faptul că sfârșitul liniei parcului conține o zonă de tampon verde. Aceasta completează ambientul terasei și se adaugă spațiului compoziției care se dezvoltă într-un tot autonom și nu are nevoie să se extindă restul gridului acestei locații dificile.

Plan de situație ■ Site plan

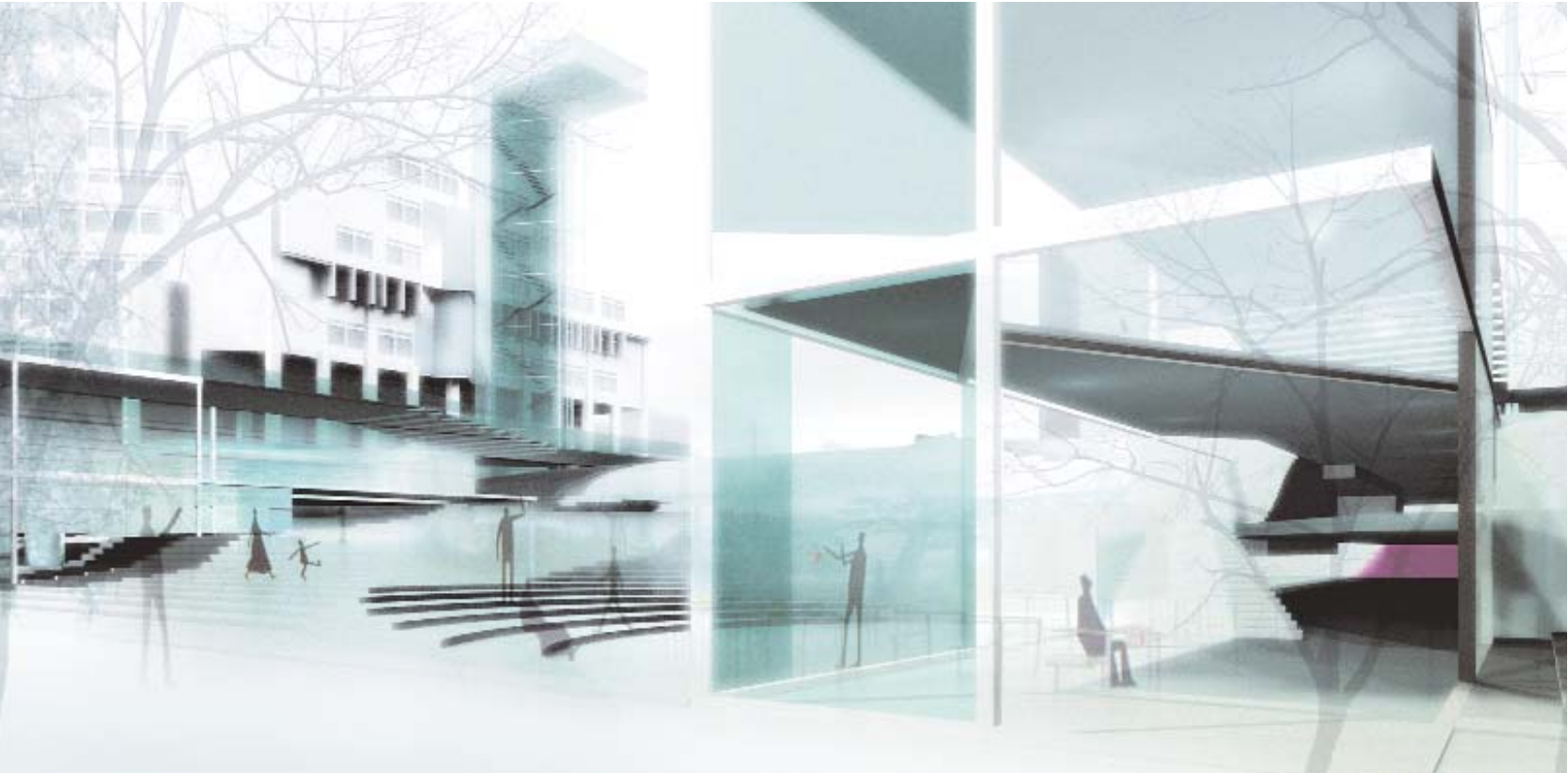
Secțiune longitudinală ■ Longitudinal section

Perspectivă aeriană ■ Aerial view

Vedere dinspre sud-vest ■ South-west view

Interiorul pietei ■ Inside the square

■ Competition, 2007.
First prize

The concept of the competition project relies on essential specificities of the Terazije Terrace area and on the exceptionality of its disposition in the urban grid – factors which are making it one of the most important «guarded» Belgrade locations.

An exceptional slope of the present terrain from Terazije Ridge to the street of Narodni front is a good and unique characteristic, but also a problematic one for resolving the shaping of a high quality public space. It has not been taken as a factor to which is necessary to adjust, but as a theme which is used in the best way – like a concept generator.

Relating to the specific disposition in the urban matrix, we choose the method of shaping with strong moves. The justification for this is our desire to have an emphasis on the result, and in addition, for a location like this one, the most important things are the significance and ability for clarity and the powerful character of the space.

The problem of integration in the narrow urban context and of attaching to the neighboring areas, in a vertical and transversal relation to the terrain slope, initiate an approach which directs the zones in two vertical directions (based on a stratified space scheme which shows a simple way of encircling all necessary connections on location). In the same time this approach shows there is an articulation of new ways of shaping the space which develops a system of new composition relations.

One of the main subjects of this project was the theme of

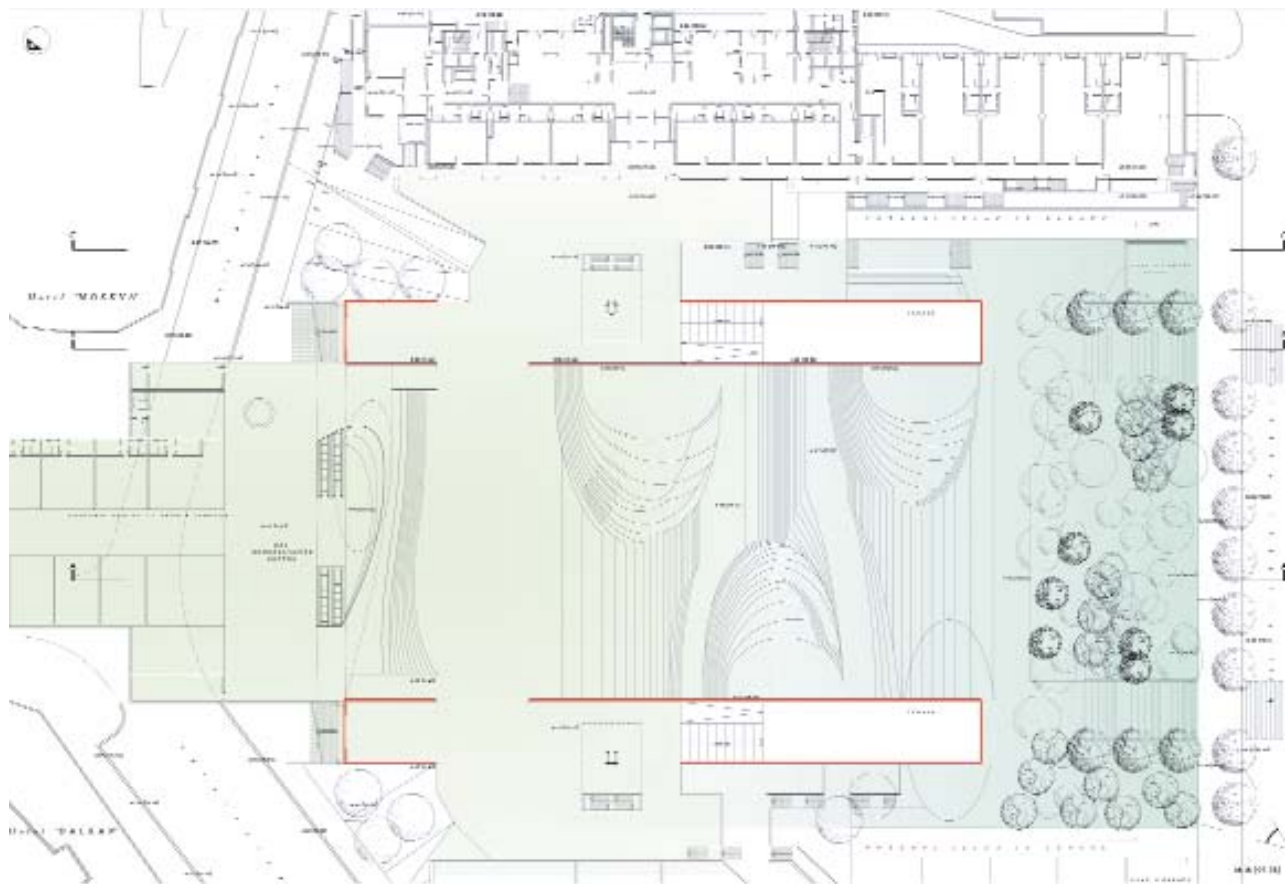
integration of all defining segments of the space composition into a system of well connected parts, which by already reaching qualities of proportional relations, gets the internal tension by introduction dynamic topography of open space between the horizontal moves of the pavilion and its total functional hitching with the rest of the space, on all its levels.

The idea of the project team was to treat the open public space of Terrace in the way to mitigate and transform the previous dominant direction of its spreading, from linear to several concurrent directions, so that it receives a value, an effective integration with all other contents and the power of whole architectural expression.

The result is a dynamic open public space with additional pavilion contents which are making it complete and involve it in the totally space stencil. It is important to accent that the end of the park's line is filled with a tampon zone of high attractive greenery, grassy surface. This completes the ambient of Terazije Terrace and supplements the space composition in a way that develops it into an autonomous, stable, self-content totality which doesn't need some monumental extension in the rest of the urban grid of the narrower urban location.

Vedere noaptea ■ Night view

Plan ■ Plan

REACT STUDIO

Turnurile 25 și 26, Noul Belgrad

Blocks 25 and 26, New Belgrade

Concurs, 2007. ■ *Competition, 2007.*
Premiul II *Second prize*

Luând în considerare ca motive prioritare poziționarea, relația dintre obiectele existente și poziția în gridul noului Belgrad, am ajuns la o soluție care răspunde cerințelor concursului și este adecvată locului.

Ideea este de a face un centru comercial dominant care să sugereze accesul. Acest lucru conferă structurii o expresie puternică, modelată de elemente simple și mari, unite printr-o compoziție nouă recognoscibilă și care poate fi citită ușor în zona urbană îngustă, la nivelul spațiului orașului.

Unele dintre prioritățile principale sugerate de concept, în sens arhitectural-urban, au urmărit unele teme și scopuri, după cum urmează:

Realizând structura echilibrată, mișcările puternice și analiza relațiilor din spațiul existent între structurile construite (în special obiectele principale din apropiere), trăsăturile principale ale formei urbane anterioare, am observat necesitatea echilibrării premizelor anterioare geometrice și spațiale, care nu se definesc foarte bine, fiind chiar opuse în anumite aspecte (adverse și instabile). Pentru a menține echilibrul, noua compoziție va împăca aceste tensiuni existente. Este necesar ca, prin mișcări simple și clare, cu puține elemente dominante, să oferim o structură care să respecte trăsăturile monumentale moștenite ale spațiului și direcțiile.

Crearea elementelor dominante și de marcă:

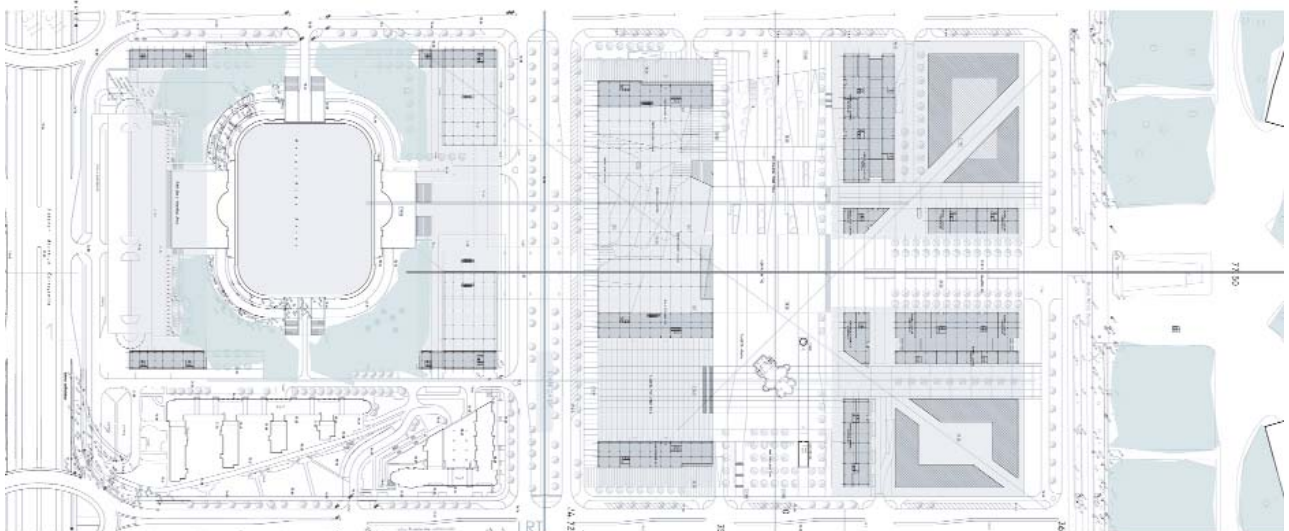
Așa cum se sugerează în cerințe, tema concursului este un centru comercial și de afaceri atractiv, care să fie perceput ca temă dominantă spațială nu numai în zona centrală a Noului Belgrad, dar și la nivelul întregii panorame urbane. Acesta a fost motivul soluției logice: obiectele înalte care să reprezinte repere importante ale orașului.

În privința identității și caracterului reconciliant al proiectului, arhitectura, proporția, dispunerea și relațiile mutuale joacă un rol important în modelarea acestor elemente și a expresiei de ansamblu. Au fost alese un număr de trei turnuri, trei obiecte înalte care își au locul în proiectarea clară a relațiilor spațiale și care vor da o nouă măsură acestui echilibru.

Redublarea compoziției și accentul pus pe spațiul public deschis:

În conformitate cu temele menționate anterior, conceptul soluției sugerate este creat prin câteva mișcări, care pot răspunde unei problematice recognoscibile și deschid noi teme, cum ar fi diversitatea prin expresia spațială, legate de alte teme complementare.

Plan ■ *Plan*

Vedere dinspre râu ■ River view

Taking as priority motives, the disposition, the relation between existing capital objects and the position in the urban grid of New Belgrade, we get a solution that presents the answers of the composition and the match point of the urban structure on the objects location.

The idea is about making a new dominant business commercial centre suggest the access. This brings the structure of a strong expression, shaped by simple, big elements united in a readable new composition that is distinguished by recognition, as in the narrow urban zone that is also on the level of the space of the city.

Some of the main priorities suggested by the concept in the architectural-urban sense followed some of the themes and goals that come:

Making the balanced structure, the strong moves and the analyzing of existing space relations of the constructed structure, (especially the capital objects on the topic location and nearby it) the main features of previous urban shaping, we noticed the necessity of balancing between the previously made geometric and space suppositions, which are not highly defined in their realization and are even opposite in some aspects (being in the condition of disagreement and instability). To attain a balance, the new composition will reconcile these existing tensions. It is necessary that, with clear and simple moves, with little number of dominant elements, we offer a structure, which is connectible and in the same time respects the inherited

monumental space suppositions and directions.

Making the dominative and marked elements:

As it is suggested by the project task, the subject of the competition is an attractive bussiness-commercial centre, which would be perceived as a spacious dominant theme, not only in the central zone of New Belgrade but also on the level of the whole urban panorama. That is the reason for our logical solution: the tall objects which would represent important city marks.

In the direction of identity and reconciliability of the project, the arhitecture, the proportion, the disposition and the mutual relations play an important role in shaping these elements and their overall space expression. There has been chosen a number of three towers, three high objects which are standing in the composition of clearly projected space relations, which will put the measure of a new balance.

Reaching the redoubling of the composition and the accent on open public space:

In accordance with the previously mentioned themes, the total concept of the suggested solution is created in a few moves, which can answer to a recognizable problematic and at the same time give several new themes, diversity by space expression, connected to a series of complementary themes.

Imagine de ansamblu ■ Overall view

MILORAD MLADENVIĆ

Tendențe majore în arhitectura sârbă / în gol

Basic Tendencies after 2000 – In the Gap

O sinteză relativ îndrăzneată ar pretinde că tendințele contemporane din arhitectura sârbă și-au făcut apariția în 2003, o dată cu reconstrucția reperului modernist al Noului Belgrad – fostul sediu al Comitetului Central al Iugoslaviei, aparținând arhitectului Mihajlo Janković. De fapt, cutia imensă și elegantă, cea mai înaltă clădire din Balcani, «a fost îmbrăcată» într-o fațadă nouă, care nu diferă de cea anterioară decât prin culoare și calitatea noilor funcții, mai moderne. Edificiul a fost grav avariat în timpul bombardamentelor NATO din 1999 și a fost transformată într-o clădire de birouri; într-un fel, acest gest ia în răspăr fosta putere a arhitecturii comuniste, transformând-o într-o forță a capitalismului liberal.

E imposibil să interpretezi arhitectura sârbă în afara contextului procesului de tranziție caracteristic întregii Europe răsăritene. Acest proces a facilitat schimbările rapide, eliminând de pe fața Belgradului toate fazele intermediare de arhitectură, caracteristice Europei occidentale, cu toate formele de post-modernism care s-au impus și, apoi, au fost eliminate în ultimii treizeci de ani. Asta nu înseamnă că în ultimele două decade ale secolului al XX-lea nu s-a renunțat la conceptul modernist (corbusian), extrem de compatibil cu modelul socialist cultural și politic, dar golul a fost ocupat de o remarcabilă lipsă de viziune și ideologie socială, capabilă să articuleze o nouă practică, semnificativă cultural, necesară formării unui model arhitectural clar și interesant.

Ceea ce a contribuit evident la crearea acestui gol a fost războiul din Balcani și criza de putere a lui Milošević, pe care nu-l interesa arhitectura ca practică importantă din punct de vedere cultural. Populismul lui Milošević și gravele probleme sociale ale anilor 1990 l-au făcut să se orienteze spre stabilirea unor practici anarhice în construcții, care combinau elemente de ilegalitate și lipsă de reglementări pentru populația săracă și cei aproape o jumătate de milion de refugiați, și construcțiile la fel de ilegale menite a satisface apetitele proaspeților îmbogățiți, în condițiile în care acumularea de capital nu ținea seama de sensul arhitecturii ca modă sau concept serios al practicii de arhitectură. Este interesant faptul că acest spațiu al mahalalei și construcțiilor ilegale a devenit cel mai interesant și intrigant fenomen al anilor nouăzeci, studiat cu atenție de profesioniștii din Occident, unde orașul presupune reguli și legi

urbanistice stricte și astfel de practici spațiale sunt interzise. «Lipsa de pasiune» a lui Milošević (despre care a scris S.J. Weiss) a influențat arhitectura profesionistă sârbă care și-a pierdut complet identitatea în cele două decenii și care, după anul 2000 – când s-au petrecut niște schimbări sociale semnificative – încearcă ardent, dar fără prea multe resurse, să recupereze tot ceea ce arhitectura occidentală a susținut ca practică a reformulării spațiului, mai cu seamă în era post-industrială sau digitală – adică în societatea internetului. Arhitecții sârbi nu s-au prea descurcat în condițiile tranziției. Din anii nouăzeci, au rămas câteva clădiri semnificative, destul de aproximative din punct de vedere estetic cultural, care încearcă să atingă câteva dintre standardele globale de formă, mai cu seamă tehnologic și funcțional (minimalism și hi-tech). Ele au fost prezentate în expoziția Next de la Bienala de Arhitectură de la Veneția, unde au fost criticate pentru că nu au capacitatea de a schimba codurile moderniste și progresiste și să facă pasul radical în spiritul timpului.

Totuși, mutațiile sociale de după 2000 în ce privește capitalismul liberal sălbatic nu au lăsat un loc anume pentru a putea crea un model alternativ recognoscibil între aspirațiile spre sofisticare – caracteristice, la nivel formal, producțiilor occidentale – și construcțiile ilegale. După 2000, Belgradul a devenit o zonă interesantă pentru investitori, unde interesele investitorilor locali și străini (cu precădere austrieci și israelieni) intră în coliziune și unde noile tipuri de afaceri în arhitectură devin active dincolo de orice fel de componente estetice sau culturale.

Bazele practicilor alternative se situează undeva în zona regionalismului critic și a tendințelor de a folosi piața de arhitectură nearticulată ca spațiu de cercetare și administrare a haosului, nutrinde convingerea că se află pe urmele «modernismului subdezvoltat» al lui Marshall Berman și sunt capabili să creeze noi tipologii arhitecturale și de cercetare în arhitectură.

De la începutul anilor 1990 a existat tendința de a evita o abordare rigidă și formală în proiectarea de arhitectură, în primul rând la nivelul concursurilor și atelierelor care sunt singura șansă de a evita presiunile realităților în tranziție. Prețurile pentru proiectare în Serbia sunt la un asemenea nivel că nu permit finanțarea cercetării de arhitectură. În asemenea

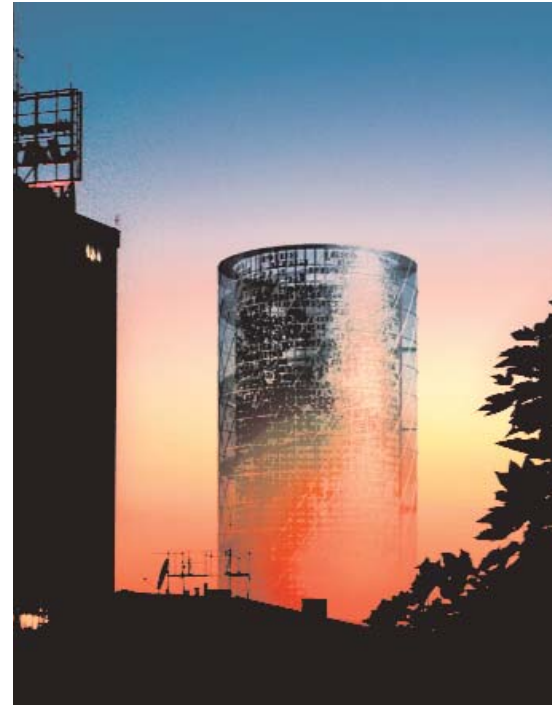
Clădire comercială ■ *Textil commercial building, NEO arhitekti, Uzice, 2007*

condiții, arhitectura este tratată ca o soluție eficientă și formală la această problemă, împlinind standardele globale de formă, dar fără o căutare identitară de profunzime.

Astfel, practica contemporană locală se reflectă într-o zonă restrânsă de realizări autentice și o masă de proiecte și lucrări la concursurile publice, prin care tânăra generație încearcă să-și manifeste individualitatea și să participe la discursul cultural și politic global. Sunt câteva exemple care vorbesc despre tendințele arhitecturii sârbe de după anul 2000. Ele variază de la formalismul absolut minunat al grupului NEO la încercările de a angaja discursul estetic al epocii în proiectarea ca afacere (arhitecții Durić și Vuja, și grupul AGM), care administrează haosul crizei și oportunitățile sociale (grupul Stealth, Ivan Kučina, grupul Normal), discursul critic (*re//al*) sau afirmarea arhitecturii concepute la nivelul atmosferei locului, vizibilă în concursurile publice ale grupului *re:act* (Sišović, Milanović). Una dintre tendințe se referă la coabitarea arhitectură-piață, cum se întâmplă în cazul lui M. Vidaković, cu proiectul Săptămânii Belgradene a Designului. În același timp, cele două vizite bine promovate ale lui Koolhaas la Belgrad sunt puncte de răscruce în ce privește slabul contact dintre arhitectura sârbă și marile momente anterioare.

Ar trebui adăugat faptul că, în domeniul învățământului de arhitectură de la Facultatea de Arhitectură din Belgrad, s-au făcut pași importanți în reformularea metodologiei de arhitectură pentru a avea impact asupra practicii.

Tendințele contemporane din arhitectura sârbă se luptă cu presiunile realității imediate și dorința de a atinge standardele și metodologiile occidentale. Între asemenea încercări, autenticitatea și recognoscibilitatea se pierd, dar se pare că arhitectura sârbă (neconvențională) crede că este posibil să schimbi datele realității prin a-i împinge pe arhitecți să se schimbe pe cont propriu, în pofida pieței de arhitectură care nu dă semne de interes și în absența oricărui discurs critic public.

Monumental Serbiei Moderne ■ Modern Serbia Monument, re//al, re:act, Belgrade, 2004

■ A somewhat bold thesis might claim that contemporary tendencies in Serbian architecture began actuality in 2003 with the reconstruction of the modernist landmark in the New Belgrade structure - the seat of the former Yugoslavian Central Committee by the architect Mihajlo Janković. It is about «clothing» an elegant and large box, still the tallest building in the Balkans, into a fresh structural façade which is in no way different from the previous one except in the colour and the quality of its new and more modern functions. The edifice was seriously damaged in the NATO bombing of Belgrade in 1999 and consequently turned into a rentable office building; this change, therefore, somewhat snubbed the previous power of the communist architecture, transforming it into the emerging power of liberal capitalism.

It is impossible to interpret present Serbian architecture out of the transition process characteristic of the whole Eastern Europe. This process enabled swift change, stripping the face of Belgrade of all architectural inter-phases, characteristic of Western Europe, in which post-modernism and new practices have been forming and disintegrating over the past thirty years. This does not mean that in the last two decades of the 20th century there was no renouncement of the modernist (Corbusian) concept of Belgrade which was highly compatible with the socialist cultural and political model, but that the gap was occupied by a notable lack of vision and social ideology capable of articulating itself into a significant cultural practice, necessary in forming a clear and interesting architectural model.

What surely contributed to this gap were the war in the Balkans and Milošević's social crisis control, uninterested in architecture as an important cultural practice. Milošević's populism and the grave social problems of the nineties oriented him towards securing an anarchist building practice which combined elements of illegal and unregulated constructions for the poor population and nearly half a million refugees, as well as similarly illegal residential constructions to satisfy the appetites of the

newly-formed class of wealthy capitalists stemming from the streets, in the conditions of the original accumulation of capital, without any awareness of what architecture represents at least in the sense of fashion, if not as a serious conceptual or professional practice.

It is an interesting fact that this space of slums and illegal constructions has become the most intriguing and inspiring fact of Serbian architecture in the nineties, attentively and carefully studied by all visitors, especially professionals from the West where the town planning and formal legal regulations are strict and such anarchist spatial events are forbidden.

Milošević's «lack of passion» (of which S.J.Weiss wrote) influenced the Serbian professional architecture to entirely lose its identity over nearly two decades and that after 2000 - when significant social changes occurred - it attempts, feverishly and without real possibilities, to make up for all that Western architecture nurtured as practice of reformulating space, in accordance with notable ideological and global shifts of the so-called post-industrial or digital - i.e. Internet - society.

Serbian architects have not done particularly well in these conditions of transition. After the nineties, there remained a number of significant buildings of not particularly clear aesthetic and cultural ideology trying to attain at least some of the global standards of form, mostly at technological and functional levels (minimalism and hi-tech). This practice was presented at the Next exhibition of Serbian architecture at the 2002 Venice Biennial, and it experienced significant criticism precisely from the standpoint of the impossibility to change its modernist and progressivist ideological codes and make a radical cultural change in the zeitgeist.

However, the social mutation after 2000 into conditions of nearly wild liberal capitalism did not leave any particular gap to create a clearly recognisable alternative model between aspirations towards sophistication - characterised (on a very formal plain) by the Western production - and illegal

Fostul sediu al Comitetului Central al Yugoslaviei
 ■ The seat of the former Yugoslavian Central Committee

Proiectul arhitectural ca text ■ Architectural project as a text Slavija Square, re//al, re ACT, Belgrade, 2005

construction. After 2000, Belgrade became an interesting area for investments, where the interests of the local and foreign (mostly Austrian and Israeli) capitals collide, and where new typologies of business architecture are actualised outside any aesthetic, cultural and ideological components. Therefore, the example of the refashioning of the Central Committee building is in fact the essence of tendencies accompanying contemporary Serbian architecture.

The bases of alternative practice are somewhere in the area of critical regionalism and tendencies to utilise the inarticulate architectural market as a space to research and manage the chaos, and a strong belief that it is on the trail of Marshall Berman's «modernism of underdevelopment» which is locally understood as a privilege of the «postmodernism of underdevelopment», to create new typologies of architecture, and foremost new typologies of researching architecture. Since the beginning of the nineties there have been tendencies in Serbia to avoid the rigid and formal approach to designing, primarily at the level of public competitions and workshops which offer the only possibility to avoid pressures of transitional realities. The prices of designing in Serbia are such that they do not enable even highly trained and interested professional bureaus to keep funds for design research. In these conditions, architecture is treated as an efficient and formal solution to the problem, meeting global standards in form but not delving deeper into its own authentic identity.

Thus, the contemporary local practice is narrowed to a very small number of realistic and authentic realisations and a mass of projects and works at public competitions, with which the younger generation is attempting to manifest individuality and participate in the global cultural and political discourse. Examples and illustrations speak of a number of tendencies in Serbian architecture after 2000. Those tendencies range from the formalism of the uncompromisingly beautiful of the NEO architect group, over attempts to involve the aesthetic discourse of

the age into designing as a business (Durić and Vuja architects, AGM team), managing the chaos of crises and social circumstances (the Stealth group, Ivan Kučina, Normal group for architecture), the critical discourse (re//al) or the actual breakthrough of contemporarily conceived architecture into the local milieu, mostly by way of the practice of public competitions as done by the re:act group (Šišović, Milanović). One of the tendencies relates to the cohabitation of practice in marketing and architecture, as done by M. Vidaković with the project of Belgrade Design Week. In the meantime, two well-advertised Koolhaas' visits to Belgrade mark turning points for the necessary connections which were lacking from Serbian architecture in a greater portion of previous decades.

It should be added that, in the field of education in architecture at the Faculty of Architecture in Belgrade, there have been attempts to make significant steps forward in reformulating the methodology of architecture, in order to change it as practice as well.

Contemporary tendencies in Serbian architecture struggle between the pressures of reality and desire to reach Western standards and methodologies. The essential authenticity and recognizability are often lost in these attempts, but it seems that Serbian (unconventional) architecture believes it is possible to change circumstances by exposing individual architects' destinies to a change on their own, regardless of how difficult it is in an uninterested architectural market and in the absence of any public critical discourse.